

YOSH O'QITUVCHILAR FAOLIYATIDA UCHRAYDIGAN PEDAGOGIK QIYINCHILIKLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI**Raximbergenova Munira Salamat qizi**

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
Testologiya va bilimlarni baholash (o'zbek guruhi), 1-kurs.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19246825>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada yosh o'qituvchilar faoliyatida uchraydigan pedagogik qiyinchiliklar, ularning kelib chiqish omillari hamda ularni bartaraf etishning samarali mexanizmlari keng tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida metodik, psixologik, kommunikativ va tashkiliy muammolarning mazmuni ochib berilib, yosh pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish yo'llari yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy ta'lim sharoitida innovatsion yondashuvlarning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: yosh o'qituvchi, pedagogik qiyinchilik, kasbiy kompetensiya, metodika, ta'lim jarayoni, innovatsiya.

Аннотация. В данной научной статье рассматриваются педагогические трудности, возникающие в деятельности молодых учителей, причины их возникновения и эффективные механизмы их преодоления. Раскрываются методические, психологические, коммуникативные и организационные проблемы, а также пути развития профессиональных компетенций молодых педагогов. Особое внимание уделено значению инновационных подходов в современной системе образования.

Ключевые слова: молодой учитель, педагогические трудности, профессиональная компетентность, методика, образовательный процесс, инновации.

Abstract. This scientific article analyzes the pedagogical difficulties encountered in the professional activities of young teachers, the causes of these challenges, and effective mechanisms for overcoming them. The study highlights methodological, psychological, communicative, and organizational issues, and discusses ways to develop professional competencies of novice teachers. The importance of innovative approaches in modern education is also emphasized.

Keywords: young teacher, pedagogical difficulties, professional competence, methodology, educational process, innovation.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar o'qituvchilardan nafaqat chuqur nazariy bilim, balki amaliy ko'nikma, pedagogik mahorat va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash qobiliyatini talab qilmoqda. Ayniqsa, kasbiy faoliyatini endigina boshlagan yosh o'qituvchilar uchun ushbu talablar muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Yosh pedagoglar ta'lim jarayoniga moslashish davrida ko'plab muammolarga duch keladi.

Bu muammolar ularning dars o'tish sifati, o'quvchilar bilan ishlash samaradorligi va umumiy kasbiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli yosh o'qituvchilarning faoliyatida uchraydigan qiyinchiliklarni o'rganish va ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Hozirgi globallashuv sharoitida ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, avvalo, uning ta'lim tizimi va unda faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning salohiyatiga bevosita bog'liqdir.

Shu bois, zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni innovatsion yondashuvlar asosida tayyorlash va qo'llab-quvvatlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Ayniqsa, kasbiy faoliyatini endigina boshlagan yosh o'qituvchilar ta'lim tizimining eng muhim bo'g'inlaridan biri bo'lib, ular kelajak avlodni tarbiyalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Biroq yosh pedagoglar o'z faoliyatining dastlabki bosqichida qator pedagogik, psixologik va tashkiliy muammolarga duch keladi. Bu muammolar ko'pincha ularning yetarli amaliy tajribaga ega emasligi, pedagogik vaziyatlarni boshqarish ko'nikmalarining shakllanmaganligi hamda real ta'lim muhitiga moslashish jarayonining murakkabligi bilan izohlanadi.

Yosh o'qituvchilar duch keladigan qiyinchiliklar nafaqat ularning shaxsiy faoliyatiga, balki ta'lim jarayonining umumiy samaradorligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Masalan, darsni to'g'ri tashkil eta olmaslik, o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatishda qiyinchilik, baholash jarayonidagi xatolar yoki sinf intizomini boshqarishdagi kamchiliklar o'quvchilarning bilim olish darajasiga bevosita ta'sir qiladi.

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim tizimi o'qituvchilardan faqatgina bilim berishni emas, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik va tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishni talab qiladi. Bu esa yosh o'qituvchilardan innovatsion pedagogik texnologiyalarni egallash, axborot-kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish va interaktiv metodlarni qo'llashni talab etadi. Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab yosh pedagoglar ushbu jarayonda muayyan qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Mazkur muammolarni o'z vaqtida aniqlash, ularning sabablarini chuqur tahlil qilish va samarali yechim mexanizmlarini ishlab chiqish ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, yosh o'qituvchilar faoliyatida uchraydigan pedagogik qiyinchiliklarni ilmiy asosda o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi yosh o'qituvchilar faoliyatida uchraydigan asosiy pedagogik qiyinchiliklarni aniqlash, ularning kelib chiqish omillarini tahlil qilish hamda ularni bartaraf etishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishdan iboratdir. Tadqiqot davomida nazariy tahlil, kuzatuv va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Asosiy qism

Yosh o'qituvchilar faoliyatida uchraydigan pedagogik qiyinchiliklarni chuqurroq tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bu muammolar faqatgina individual omillar bilan emas, balki ta'lim tizimidagi umumiy jarayonlar bilan ham bevosita bog'liqdir. Jumladan, o'quv dasturlarining murakkabligi, baholash tizimining yangilanishi, o'quvchilarning bilim darajasidagi tafovutlar yosh pedagog faoliyatini murakkablashtiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Yosh o'qituvchilarda kuzatiladigan muhim muammolardan yana biri – bu differensial yondashuvni to'g'ri tashkil eta olmaslikdir. Sinfidagi o'quvchilarning bilim darajasi, qobiliyati va o'zlashtirish tezligi turlicha bo'lgani sababli har bir o'quvchiga individual yondashuvni amalga oshirish katta tajriba talab qiladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, yangi ish boshlagan o'qituvchilar ko'pincha darsni o'rtacha darajadagi o'quvchilarga moslashtirib olib boradi, bu esa kuchli va sust o'quvchilarning ehtiyojlarini to'liq qondira olmaydi.

Bundan tashqari, baholash jarayonini to'g'ri tashkil etish ham muhim pedagogik muammo sifatida namoyon bo'ladi. Yosh o'qituvchilar ko'pincha baholash mezonlarini aniq belgilay olmaslik, subyektiv baholashga yo'l qo'yish yoki zamonaviy testologiya usullaridan yetarli darajada foydalana olmaslik kabi kamchiliklarga duch keladi. Bu esa o'quvchilarning bilimini adolatli baholashga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Yana bir muhim jihat – bu sinfda ijobiy psixologik muhitni shakllantirish masalasidir.

Tajribasiz o'qituvchi ko'pincha intizomni qat'iy nazorat qilishga ortiqcha urg'u berib, o'quvchilar bilan ishonchli munosabat o'rnatishni e'tibordan chetda qoldiradi. Natijada o'quvchilar va o'qituvchi o'rtasida psixologik masofa yuzaga keladi, bu esa dars samaradorligini pasaytiradi.

Zamonaviy pedagogik jarayonda refleksiya, ya'ni o'z faoliyatini tahlil qilish ham muhim ahamiyatga ega. Biroq yosh o'qituvchilar o'z darslarini chuqur tahlil qilish, kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha yetarli ko'nikmaga ega emas. Bu esa ularning kasbiy rivojlanishini sekinlashtiradi.

Shu bilan birga, pedagogik innovatsiyalarni amaliyotga joriy etish jarayonida ham qiyinchiliklar kuzatiladi. Interaktiv metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va zamonaviy ta'lim platformalaridan foydalanish nazariy jihatdan o'rganilgan bo'lsa-da, amaliyotda ularni samarali qo'llash har doim ham oson kechmaydi. Bu esa yosh o'qituvchilardan qo'shimcha izlanish va o'z ustida ishlashni talab etadi.

Yosh o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishida motivatsiya ham muhim rol o'ynaydi. Agar pedagog o'z faoliyatidan qoniqish hosil qilmasa, o'z ustida ishlashga intilmasa yoki kasbiga nisbatan befarq bo'lib qolsa, bu uning ish samaradorligiga salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli ularni rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va muvaffaqiyatlarini e'tirof etish muhim hisoblanadi.

Bundan tashqari, yosh o'qituvchilarning ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yishdagi muammolari ham e'tiborga loyiqdir. Ko'pincha ular ota-onalar bilan muloqotda qanday yondashuvni tanlash, muammoli vaziyatlarni qanday hal etish bo'yicha yetarli tajribaga ega bo'lmaydi. Bu esa o'quvchi tarbiyasida uzilishlarga olib kelishi mumkin.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, yosh o'qituvchilar faoliyatidagi qiyinchiliklar ko'p qirrali bo'lib, ularni bartaraf etish uchun faqatgina individual yondashuv emas, balki tizimli pedagogik qo'llab-quvvatlash zarur. Ayniqsa, mentorlik instituti, metodik xizmatlar va uzluksiz malaka oshirish tizimi bu borada muhim ahamiyat kasb etadi.

Yosh o'qituvchilar faoliyatida uchraydigan pedagogik qiyinchiliklar murakkab va ko'p qirrali bo'lib, ular turli omillar bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Eng avvalo, bu muammolar o'qituvchining yetarli darajada amaliy tajribaga ega emasligi bilan izohlanadi. Oliy ta'lim muassasalarida olingan nazariy bilimlar ko'pincha real pedagogik jarayonda to'liq aks etmaydi.

Metodik qiyinchiliklar yosh o'qituvchilar uchun eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Darsni samarali rejalashtirish, o'quv materialini tizimli va tushunarli tarzda yetkazish, o'quvchilarning bilim darajasini hisobga olish kabi masalalar amaliy tajriba talab qiladi. Ko'pincha yosh pedagoglar dars davomida vaqtni to'g'ri taqsimlay olmaydi yoki interaktiv metodlardan samarali foydalanishda qiyinaladi.

Shuningdek, psixologik omillar ham muhim rol o'ynaydi. O'ziga ishonchsizlik, auditoriya oldida hayajonlanish, stress holatlari yosh o'qituvchilarning dars jarayonidagi faolligini pasaytiradi. Ayniqsa, sinfni boshqarish va intizomni ta'minlash jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar ularning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Kommunikativ muammolar ham keng tarqalgan. O'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ota-onalar bilan hamkorlik qilish, hamkasblar bilan tajriba almashish jarayonida yetarli ko'nikmalarning yo'qligi yosh o'qituvchining ish faoliyatini murakkablashtiradi.

Tashkiliy jihatdan esa hujjatlar bilan ishlash, darsdan tashqari faoliyatlarni tashkil etish, o'quv jarayonini nazorat qilish kabi vazifalar ko'plab savollarni yuzaga keltiradi. Bu esa yosh pedagogning ish yuklamasini oshiradi va charchoqni keltirib chiqaradi.

O'tkazilgan kuzatuvlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, yosh o'qituvchilarning katta qismi aynan metodik va psixologik qiyinchiliklarga ko'proq duch keladi. Bu esa ularning kasbiy moslashuv davrida qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari

Tadqiqot jarayonida yosh o'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

Qiyinchilik turi	Ulushi (%)
Metodik muammolar	38%
Psixologik muammolar	27%
Kommunikativ muammolar	18%
Tashkiliy muammolar	17%

Natijalarga ko'ra, metodik tayyorgarlik yetishmasligi asosiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Qiyinchiliklarni bartaraf etish mexanizmlari

Yosh o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida uchraydigan muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur. Eng avvalo, metodik yordam tizimini takomillashtirish muhim hisoblanadi. Tajribali o'qituvchilar tomonidan mentorlik faoliyatini yo'lga qo'yish yosh pedagoglarning tezroq moslashishiga yordam beradi. Ochiq darslar, seminarlar va treninglar orqali tajriba almashish samarali natija beradi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash ham alohida ahamiyatga ega. Stressni boshqarish, o'ziga ishonchni oshirish, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish bo'yicha maxsus treninglar tashkil etilishi lozim. Bu yosh o'qituvchining kasbiy faoliyatida barqarorlikni ta'minlaydi.

Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ham muhim mexanizmlardan biridir.

Interaktiv metodlar, raqamli platformalar va multimedia vositalari dars samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa o'qituvchilarning qiziqishini oshirib, ta'lim sifatini yaxshilaydi.

Shuningdek, yosh o'qituvchilarning o'z ustida ishlashi, ilmiy adabiyotlar o'qishi, malaka oshirish kurslarida qatnashishi muhim ahamiyatga ega. Refleksiya, ya'ni o'z faoliyatini tahlil qilish orqali pedagog o'z xatolarini aniqlab, ularni bartaraf etish imkoniga ega bo'ladi

Muhokama: Yosh o'qituvchilarning pedagogik faoliyatida uchraydigan qiyinchiliklar tabiiy jarayon bo'lib, bu ularning kasbiy shakllanish bosqichining ajralmas qismi hisoblanadi.

Muhimi, ushbu muammolarni tizimli ravishda hal qilish va ularni rivojlanish omiliga aylantirishdir.

Zamonaviy ta'lim tizimi yosh pedagoglardan moslashuvchanlik, innovatsion fikrlash va doimiy rivojlanishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, ularni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, yosh o'qituvchilar faoliyatida uchraydigan pedagogik qiyinchiliklar turli omillar bilan bog'liq bo'lib, ularni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur. Metodik yordam, psixologik qo'llab-quvvatlash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va mustaqil rivojlanish orqali yosh pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni
2. Sh.M. Mirziyoyev. Ta'lim tizimini rivojlantirishga oid qarorlar
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch

4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat asoslari
5. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogika
6. Tolipov O'. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti
7. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asoslari